

Gerrit van Arkel (1858-1918)

Gerrit van Arkel (1858-1918)

Van neostijl tot Nieuwe Kunst

MICHIEL KRUIDENIER

Met medewerking van Anne Por

Bibliografieën en Oeuvrelijsten van Nederlandse Architecten en Stedenbouwkundigen

Onder de redactie van Tjeerd Boersma, Johanna Karssen, Juliette Roding en Heino van Rijnberk

Dit boek verschijnt op initiatief van de Stichting Bibliografieën en Oeuvrelijsten van Nederlandse Architecten en Stedenbouwkundigen. De Stichting BONAS inventariseert sinds 1994 het werk van Nederlandse architecten, interieurarchitecten, stedenbouwkundigen en tuin- en landschapsarchitecten. Aan een aantal van deze ontwerpers worden monografieën gewijd in de BONAS boekenreeks. Daarnaast wordt het door BONAS geïntariseerde architectonisch erfgoed ook digitaal toegankelijk gemaakt. Op de website www.bonas.nl is de Archiwijzer te vinden, de database van BONAS, die onder andere zoekmogelijkheden biedt op architect, gebouwtype, locatie, selectieprocedure (bijvoorbeeld prijsvragen), aannemers en meewerkend kunstenaars. Daarnaast biedt de Archiwijzer een overzicht van wat sinds het midden van de negentiende eeuw in de vaktijdschriften over architecten en hun werk is gepubliceerd.

De publicatie van het boek werd financieel mede mogelijk gemaakt door: Gravin van Bylandt Stichting, De Gijselaar Hintzenfonds, Stichting Pruikenburg fonds, Hendrik Mullerfonds. Het HNI stelde de vele afbeeldingen uit het archief van Van Arkel ter beschikking (met dank aan Iris de Jong).

De volgende personen en instellingen dragen bij aan het werk van de Stichting BONAS: Benthem Crouwel Architecten, BiermanHenket architecten, M.A.M. Bruens, A.H. van Drunen en J.E.M. van Drunen-Vonk, EGM Architecten, Gortemaker Algra Architecten, P.J. Driessen, Bond Heemschut, Hilberink Bosch Architecten, F.G. van Hoeken, Humblé Marten & Willems architecten, O. Macel, W.M. van Moorsel, MTD Landschapsarchitecten, J.P. Oosterhoff, Atelier PRO architecten, Paul de Ruijter Architects, Scala-architecten, C.J. Schade en V.A. Schade, M. Schuller, E. Stades-Vischer, R. Stenvert, TWA architecten, J. Vredenberg, Architectenbureau Marius van den Wildenberg, M.J.H. Willinge.

Afbeeldingen op het omslag: *voorzijde* detail gevel gebouw 'Helios' aan het Spui, Amsterdam (1895-1896), in 2021 (foto T. Boersma); *achterzijde* 'Beurs voor den diamanthandel', Weesperplein, Amsterdam (1910-1911) (foto uit 1918, SAA); interieur sigarenwinkel 'De Vorstenlanden', Zoutsteeg, Amsterdam (1891-1893) (SAA); portiersloge Diamantslijperij I.J. Asscher, Tolstraat, Amsterdam (1905-1907), in 2021 (foto T. Boersma).

ISBN 9789464550016

© 2022 Michiel Kruidenier

Uitgeverij Verloren

Torenlaan 25, 1211 JA Hilversum

www.verloren.nl

Opmaak: Rombus, Hilversum

Omslagontwerp: Frederike Bouten, Utrecht

Druk: Wilco, Amersfoort

No part of this book may be reproduced in any form without written permission from the publisher.

Inhoudsopgave

7	Inleiding	21	Noten
		23	Oeuvrecatalogus
11	Gerrit van Arkel: leven en werk	133	Samenvatting
11	Wilkens, Van Arkel en Breman	134	Summary
12	Van Arkel en Architectura et Amicitia	135	Literatuur
12	Van Arkel, Weissman en de 'oudheden'	137	Afkorting
12	Van Arkel en de Amsterdamse gemeenteraad	138	Register personen, instellingen en bedrijven
14	Van Arkels architectonische ontwikkeling	141	Register plaatsen en projecten
19	Tot slot	144	Eerder verschenen in deze reeks

Fotolitho naar een tekening met zeven profielen van architecten, vervaardigd ter gelegenheid van het International Congress of Architects te Brussel, 2 september 1897. Van links naar rechts: onleesbaar, Jan Verheul (1860-1948), de Amerikaanse architect G.O. Totten (1866-1939), Gerrit van Arkel (1858), Louis Rieber (1848-1908), Abraham Salm (1857-1915) en Ed. Cuypers (1859-1927) (collectie SAA).

Inleiding

In 2000 kwam ik voor het eerst in contact met het werk van de architect Gerrit A. van Arkel (1858-1918). Ik kreeg de opdracht om voor het afscheid van de toenmalige directeur van de Amsterdamse Milieudienst een publicatie te maken over het gebouw waarin deze gemeentelijke dienst was gehuisvest. Het ging hier om de voormalige Diamantbeurs aan het Weesperplein, een ontwerp van Van Arkel uit 1910.¹

Mijn zoektocht bracht mij onder andere bij het Nederlands Architectuurinstituut (NAi) te Rotterdam, thans Het Nieuwe Instituut (HNI). Hier wordt een klein aantal tekeningen en foto's van Van Arkel bewaard. Deze bleken afkomstig te zijn van filmmaker Louis van Gasteren (1922-2016). Hij vertelde mij dat hij voor de aankleding van zijn film 'Het Huis' uit 1962 op zoek was gegaan naar oude bouwtekeningen. Hij had de beide dochters van H.J. Breman (1884-1958) bezocht, de vroegere compagnon van Van Arkel. Zij namen hem mee naar het oude kantoor van hun vader dat sinds zijn dood onveranderd was gebleven. Van Gasteren nam toen een aantal tekeningen en foto's mee. Helaas hebben de hoogbejaarde dames Breman kort daarop de rest van het archief weg gedaan.

In 2003 besloot ik om het (beperkte) materiaal dat ik een paar jaar daarvoor had verzameld, te bewerken tot een boek in de bekende BONAS-reeks. Inmiddels was ik daar als redacteur in dienst getreden. Het manuscript bleef echter jarenlang onafgemaakt in de spreekwoordelijke la liggen, totdat eerst stagiaire Anne Por (Universiteit Leiden) zich erover ontfermde en ikzelf daarna haar voorbeeld volgde.

Dat het zo lang heeft geduurd voordat deze uitgave er kwam, is achteraf een voordeel gebleken. Sinds 2003 zijn tal van nieuwe bronnen beschikbaar gekomen. Met name de digitalisering van archieven heeft er enerzijds toe geleid dat er nieuw werk van Van Arkel is 'ontdekt', anderzijds dat foto's en tekeningen –

Gerrit A. van Arkel (1858-1918), portret uit *De Groene Amsterdammer* 1906.

Diamantslijperij Asscher,
Tolstraat, Amsterdam
(foto B. Merkelbach, 1918,
collectie SAA).

die in Rotterdam aanwezig waren – opeens konden worden geïdentificeerd. Een mooi voorbeeld is de ontwerp-tekening van de pomp 'Johanna' uit 1893, waarvan nu pas kon worden vastgesteld dat deze daadwerkelijk is uitgevoerd en te bewonderen valt in Nigtevecht.

Van Arkel heeft een groot aantal beeldbepalende gebouwen in de Amsterdamse binnenstad op zijn naam staan, waarvan de Diamantbeurs aan het Weesperplein een van de bekendste is. Tussen 1883 en 1918 ontwierp hij in de hoofdstad vele woonhuizen en winkelpanden met bovenwoningen, kantoor-, bank- en fabrieksgebouwen – waaronder enkele diamantslijperijen – en interieurs.

Buiten Amsterdam bouwde hij een aantal grote villa's. Vooral in de destijds in opkomst zijnde winkelstraten van Amsterdam: Kalverstraat, Heiligeweg, Nieuwendijk en Utrechtsestraat realiseerde Van Arkel opvallende winkelpuien met grote etalages voor een voornamelijk Joods-Amsterdamse clientèle.

Zijn vroege werk wordt gekenmerkt door een eclectische benadering van de architectuur, met een mengeling van rijk gedecoreerde neostijlen. Bekend werd hij vooral als een van de weinige Nederlandse architecten die in de stijl van de Nieuwe Kunst – de meer sobere Nederlandse variant van de art nouveau – ontwierp; een stroming die hij vanaf omstreeks 1894 tot ca. 1905 aanhing. Daarna treedt er een versobering op in Van Arkels werk.

Prentbriefkaart uit ca. 1918 met de Diamantbeurs op het Weesperplein te Amsterdam (1910-1911) (collectie SAA).

Signatuur van Van Arkel op het pand Spuistraat 274. Van Arkel zette vaak prominent zijn handtekening op door hem ontworpen gebouwen (foto collectie J. Roding).

Gerrit van Arkel: leven en werk

Gerrit van Arkel werd geboren op 3 april 1858 te Loenen aan de Vecht als zoon van Adrianus van Arkel (1820-1876) en Maria Elisabeth Rijken (1820-1871). Hoewel hij van eenvoudige komaf was, bezocht hij behalve de dorpsschool ook de 'Fransche school', een school die met name was gericht op kinderen van de rijkere bovenklasse. Na zijn schooltijd ging Van Arkel al vrij snel aan het werk. Hij leerde tekenen bij een plaatsgenoot: P.J. Lutgers (1808-1874), een in die tijd bekende uitgever van bundels staalgravures en litho's. Op veertienjarige leeftijd kwam Van Arkel in de leer als timmermansjongmaatje bij de timmerman Paulus Fluijt (1809-1891). Vervolgens werkte hij korte tijd in Baarn en daarna in Amsterdam.²

In Amsterdam volgde Van Arkel avondlessen aan de Industrieschool van de Maatschappij voor den Werkenden Stand. Deze eerste Amsterdamse ambachtsschool was opgericht in 1861, onder andere door de architect Johannes H. Leliman (1828-1910). Overdag werkte Van Arkel als tekenaar op het bureau van de bouwkundige en visionair architect Jan Galman (1807-1891), een van de andere bestuursleden van de Industrieschool. Na het behalen van zijn diploma werd Van Arkel door toedoen van Galman op zeventienjarige leeftijd leraar bouwkundig tekenen op de Industrieschool.³ In die tijd was Jacob Olie (1834-1905) op deze school een van de andere leraren in dat vak. Olie zou vooral bekend worden vanwege de vele foto's die hij van de stad Amsterdam maakte; een stad die op dat moment onderhevig was aan grote veranderingen.

Wilkens, Van Arkel en Breman

Ondertussen had Van Arkel kennis gemaakt met Wilko Wilkens (1855-1884).⁴ Wilkens was chef-de-bureau bij de Amster-

damse architect Gerlof B. Salm (1831-1897). In 1876 kwam Van Arkel dankzij Wilkens als tekenaar op het bureau van Salm terecht. Enkele jaren later, in januari 1880, verhuisde Van Arkel van Loenen naar Amsterdam, waar hij ging wonen op de Nieuwe Spiegelstraat 25. In 1882 besloot Van Arkel te stoppen met lesgeven aan de Industrieschool. Hij vestigde zich – op 23-jarige leeftijd – samen met Wilkens als zelfstandig architect aan de Prinsengracht 494, met als bureaunaam: W. Wilkens & G. v. Arkel.⁵

De samenwerking tussen Wilkens en Van Arkel was slechts van korte duur. In december 1883 vertrok Wilkens om gezondheidsredenen naar Java. Daar overleed hij op 16 februari 1884 te Djoewana, nog maar 29 jaar oud. Van Arkel zette, samen met opzichter Van Vliet en een aantal leerlingen, het bureau W. Wilkens & G. v. Arkel voort. Vanaf 1893 kwam de naam van Wilkens niet meer in de kantoornaam voor en ging het bureau verder onder zijn eigen naam: G. v. Arkel.

In 1885 trouwde Van Arkel met Anna Maria Cramer (geb. 1857). In juni 1901 scheidde hij van haar, om slechts een maand later te hertrouwen met de elf jaar jongere Maria Elisabeth Martha du Pré (1869-1945). Haar dochter, Martha Margaretha Johanna du Pré, geboren 23 september 1899, kreeg in 1905 bij Koninklijk Besluit de achternaam Van Arkel.⁶ Op 4 mei 1909 verhuisde het gezin naar Abcoude, maar het bureau bleef gevestigd in Amsterdam.

In januari 1915 associeerde Van Arkel zich om gezondheidsredenen met de jongere Hendricus Johannes Breman (1883-1958), een bouwkundige die reeds verscheidene jaren bij hem werkzaam was. Van Arkel overleed op 11 juli 1918. Hij werd begraven te Baambrugge, een dorp vlakbij Abcoude. Breman zette het bureau voort, dat inmiddels was gevestigd aan de Keizersgracht 760.

Van Arkel en Architectura et Amicitia

Van 1879 tot en met 1895 was Van Arkel lid van het genootschap Architectura et Amicitia in Amsterdam. Dit genootschap was in 1855 opgericht door jonge 'bouwkunstigen', met als doel elkaar te stimuleren. Met name in de jaren tachtig van de negentiende eeuw was Van Arkel binnen deze groep actief. In de periode 1880-1885 hield hij enkele lezingen over uiteenlopende bouwmaterialen, zoals ijzer, natuursteen, ceramiek en baksteen.⁷ Dat Van Arkel beschikte over goede materiaalkennis, blijkt ook uit het feit dat hij speciaal hiervoor deel uitmaakte van een commissie van deskundigen binnen Architectura et Amicitia. In 1892-1893 zat Van Arkel samen met de architecten Jos. Cuypers (1861-1949) en H.P. Berlage (1856-1934) in de jury die de door het genootschap uitgeschreven prijsvragen moest beoordelen.

Wilkens was eveneens lid van Architectura et Amicitia, van 1877 tot 1884. Hij was zes jaar lang, van 1878 tot en met 1883, de bibliothecaris van het genootschap. Ook Wilkens verzorgde lezingen voor de leden. Zijn voordrachten handelden vooral over historische onderwerpen, zoals: 'De bouwkunde bij de Romeinen' en 'De Renaissance in Italië'. Ook zat Wilkens, samen met onder andere de architecten J.L. Springer (1850-1915), J.B. Springer (1854-1922), W.J. Vuyk (1855-1918) en A.W. Weissman (1858-1923), in de redactie van een reeks geïllustreerde werken met bekroonde prijsvraagontwerpen. De uitgave bleef echter beperkt tot de eerste jaargang, waarschijnlijk door de vroegtijdige dood van Wilkens.

Van Arkel, Weissman en de 'oudheden'

De architecten Adriaan Willem Weissman en Gerrit van Arkel ontmoetten elkaar voor het eerst bij het genootschap Architectura et Amicitia. Deze ontmoeting leidde tot een langdurige vriendschap, die zou duren tot aan de dood van Van Arkel in 1918. Van Arkel en Weissman zaten samen in de 'Commissie van toezicht tot instandhouding van gebouwen en voorwerpen, die belangrijk zijn voor de kennis van het leven van het voorgeslacht'. Deze commissie was in 1887 in het leven geroepen door het bestuur van het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap (KOG). De commissie besloot om een inventa-

ris samen te stellen van alle in ons land nog aanwezige oude bouwwerken en voorwerpen. Van Arkel was – gezien zijn historische en bouwkundige kennis – hiervoor de geschikte persoon. Al eerder had hij enkele oude panden opgemeten en getekend. Sommige van zijn tekeningen waren ook al gepubliceerd, zoals de schetsen die hij in 1884 maakte in Hoorn.⁸

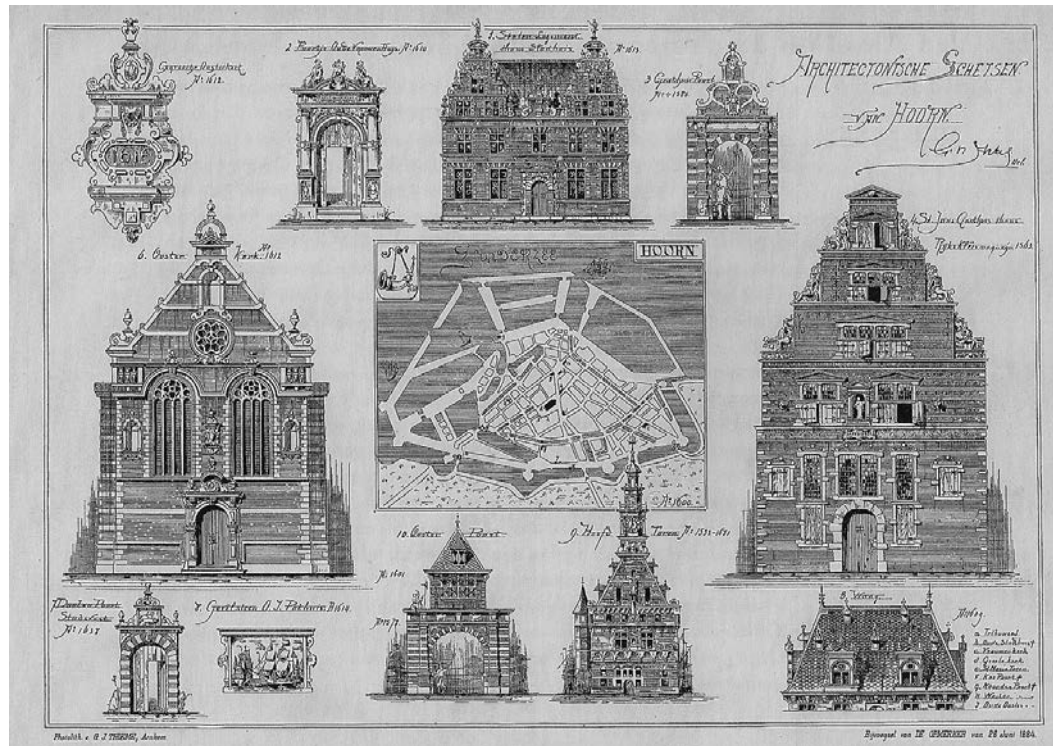
In hun vrije tijd bereidsen Weissman en Van Arkel de gehele provincie Noord-Holland om historische gebouwen en antieke voorwerpen van voor 1700 te beschrijven, na te tekenen en – met de opkomst van de fotografie – te fotograferen. Dat dit werk niet alleen zeer tijdrovend was, maar ook gevaarlijk, blijkt uit het volgende citaat: 'Er is in Noord-Holland geen toren, of hij [Van Arkel] heeft die om de opschriften, of om de klokken, beklommen, vaak in de gevaarlijkste positie. In Enkhuizen was de toestand zelfs zóo, dat hij aan touwen die twee mannen vasthielden, buiten den toren hing. Het was de eenige mogelijke manier om de opschriften te ontcijferen.'⁹

De resultaten van het onderzoek werden door het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap tussen 1891 en 1905 in acht delen uitgegeven.¹⁰ Als dank werden Van Arkel en Weissman op 11 december 1905 benoemd tot erelid van het genootschap. Dat neemt echter niet weg dat de kwaliteit van de inventarisatie sterk bekritiseerd werd. Met name Jan Kalf (1873-1954), de latere directeur van het Rijksbureau voor de Monumentenzorg, vond de inventarisatie ver onder de maat, al is niet duidelijk waarom.

Van Arkel en de Amsterdamse gemeenteraad

Van 1899 tot 1906 was Van Arkel lid van de Amsterdamse gemeenteraad, waarin hij tot de vrijzinnig-democratische fractie behoorde. Uit de raadsverslagen blijkt dat Van Arkel als raadslid niet bijzonder actief was; zijn naam komt in de verslagen zelden voor. Wel zat Van Arkel in enkele commissies. Vlak na zijn benoeming als raadslid, werd hij benoemd in de 'Commissie van Advies in zake wijziging der bepalingen omtrent minimum loon en maximum arbeidstijd in de bestekken der Gemeentewerken'. In 1900 werd Van Arkel benoemd tot lid van de 'Commissie tot nazien der Gemeenterekening' en in 1903 werd hij herkozen in de 'Commissie van publieke werken'. Ook

Architectonische schetsen van
Hoorn, gepubliceerd in
De Opmerker, 28 juni 1884.

werkte hij onder andere mee aan de herziening van de bouwverordening in 1905.

Interessanter is de motie die Van Arkel in 1901 indiende, gericht op het opnieuw aanstellen van een gemeentearchitect. De laatste stadsarchitect was zijn vriend A.W. Weissman geweest, die door eigenmachtig optreden in 1891 was ontslagen. De nieuwe gemeentearchitect zou, los van de Dienst Publieke Werken, de gemeente in esthetische zaken kunnen adviseren. De Commissie voor het Stadsschoon, de voorloper van de Schoonheidscommissie, zou hiermee overbodig worden. De motie van Van Arkel werd gesteund door het genootschap Architectura et Amicitia. Het genootschap onderschreef het belang van een gemeentearchitect, maar wees tevens op het belang van de Commissie voor het Stadsschoon. Het gemeentebestuur daarentegen vreesde dat met de komst van een gemeentearchitect een officiële (bouw)stijl zou ontstaan en verwierp uiteindelijk het voorstel van Van Arkel. Enige jaren later

wou er overigens toch weer een gemeentearchitect worden aangesteld.

Van Arkel was zowel bestuurslid van Niftarlake, een genootschap ter bestudering van de geschiedenis der Vechtstreek als, vanaf 1908, van het genootschap Amstelodamum, dat hij samen met onder andere zijn vriend en wijnkoper Dirk Christiaan Meijer Jr. (1839-1908) had opgericht. Dit bestuurslidmaatschap zou hem nog grote problemen bezorgen. Vlak voor zijn dood, in 1918, ontwierp Van Arkel samen met H.J. Breman een kantoorgebouw aan de Westermarkt te Amsterdam. Om de bouw van dit nieuwe kantoor mogelijk te maken moest er een vroeg-zeventiende-eeuwse tweelingtrapgevel worden gesloopt. De Commissie voor het Stadsschoon had tegen de sloop geen bezwaar, hetgeen niet zo verwonderlijk was, omdat Van Arkel zelf, als afgevaardigde van het genootschap Amstelodamum, in deze commissie zat.

De tweeling trapgevel op de hoek van de Keizersgracht en de Westermarkt in Amsterdam werd in 1918 afgebroken om plaats te maken voor de bouw van een nieuw kantoorgebouw naar ontwerp van Van Arkel & Breman (foto uit 1917, collectie SAA).

De kwestie leidde tot een storm van protest, hetgeen uiteindelijk leidde tot de oprichting van Vereniging Hendrick de Keyser. Van Arkel verliet de Commissie voor het Stadsschoon, overleed vlak daarna en het kantoorgebouw werd alsnog voltooid door zijn compagnon Breman.

Ontwerp voor een kantoorgebouw voor H. Rutters, De Ruyterkade, Amsterdam, 1883 (collectie HNI).

Van Arkels architectonische ontwikkeling

In zijn beginjaren bouwde Van Arkel voornamelijk rijk gedecoreerde woon- en winkelpanden. Hij bezat een grote voorliefde voor de Hollandse renaissancestijl uit de laat-zestiende, vroeg-zeventiende eeuw, die hij in zijn bouwwerken veelvuldig toepaste. Typerend voor zijn oeuvre uit deze periode is het kantoorpand annex woonhuis voor H. Rutters aan de De Ruyterkade te Amsterdam, dat hij samen met Wilkens in 1883 ontwierp.

Verder was Van Arkel de ontwerper van enkele (luxe) woonhuizen en verbouwde hij – zoals hierboven reeds vermeld – een groot aantal winkelpuien in de Leidsestraat, Utrechtsestraat, Kalverstraat en aan de Nieuwendijk.

In deze periode werkte Van Arkel veelvuldig samen met diverse ‘decorateurs’, onder wie Jac. van den Bosch (1868-1948), J.G. van Caspel (1870-1928), en de sierkunstenaar J. Blinxma (1872-1941). Het beeldhouwwerk vertrouwde Van Arkel toe aan het atelier van de Vlaamse steenhouwers Emil van den Bossche (1849-1921) en Willem Hubert Crevels (1855-1916). Voor de pui van het fotografisch atelier van hofphotograaf Albert Greiner aan de Nieuwendijk 89 te Amsterdam (1886-1887) ontwierp Van den Bossche een gebeeldhouwd fries, waarop een aantal engeltjes een foto maakt, ontwikkelt en vervolgens bekijkt. Daguerro en Niepce kijken vanuit de medaillons naar het tafereel. Het uitbeelden van een moderne techniek in een historische stijl geeft aan dat men met het bouwen in een dergelijke stijl beslist niet probeerde de illusie te wekken dat de gebouwen zestiende-eeuws waren. De overige versieringen aan de winkelpui werden gemaakt door Willem Crevels.

Een soortgelijk fries is ook te vinden bij sigarenmagazijn 't Moortje aan de Kalverstraat 190 uit 1891, dat ook door Van den Bossche werd gemaakt. Zowel A.W. Weissman als schrijver/bibliothecaris J.C. Breen (1865-1927) beschouwen dit pand van Van Arkel als één van de meest kenmerkende voorbeelden uit zijn eerste periode als bouwmeester. Breen prijst de charmantewijze, waarop het ‘geestig rood van de baksteen (...) met de bergsteen schakeert’, terwijl Weissman zijn bewondering uitdrukt voor de ‘smaakvolle’ manier, waarop de zestiende-eeuwse motieven hier zijn gebruikt en tot een geheel verwerkt, waaraan een ‘zekere oorspronkelijkheid zelfs niet ontbreekt.’¹¹

Fries voor de winkelpui van fotograaf A. Greiner aan de Nieuwendijk te Amsterdam, gemaakt door Emil van den Bossche, 1887 (collectie HNI).

De winkelpui werd ‘eenvoudig’ ontworpen met italianiserende zeventiende-eeuwse ornamentiek in de vorm van colonnetten, opgebouwd uit putti, guirlandes, schelpen en dieren, maar de daarboven opgerichte façade voldeed geheel aan de stilistische kenmerken, zoals De Kruyff die in zijn artikel ‘Hollandsche Renaissance’ (1885) had gedefinieerd.¹² Boogvelden, smeedijzeren muurankers en de zo typerende speklagen van de ‘berg- en baksteenstijl’ bewerkstelligen tezamen met de ornamentiek een krachtige licht- en schaduwwerking. Twee trapgeveltjes rusten op consolebouw en oorspronkelijk was de risaliet aan de rechterzijde nog bekroond met een torentje met peerspits. De twee venstertjes met fronton en schelpvulling in deze voorsprong zijn mogelijk een citaat uit de topgevel van het proveniershuis van Nordingen te Alkmaar (1665), dat door Van Arkel tijdens één van zijn tochten voor de *Noord-Hollandse Oudheden* al tekenend werd vastgelegd. Onwillekeurig dringt zich bij dit winkelwoonhuis een vergelijking op met één van de eerste ontwerpen van I. Gosschalk (1838-1907) in deze stijl, stoombierbrouwerij De Hooiberg (1866-1867). Bij beide gebouwen is de vaderlandse baksteentraditie geheel hersteld. Beide hebben een schilderachtige skyline met torentje(s) en trapgevels. Was Gosschalks geveloppervlak echter slechts met risalieten en lisenen verrijkt, Van Arkel neigt bij dit winkelwoonhuis naar een nog grotere schilderachtigheid met een rijke ornamentiek die opnieuw aan de zestiende- en zeventiende-eeuwse traditie is ontleend.

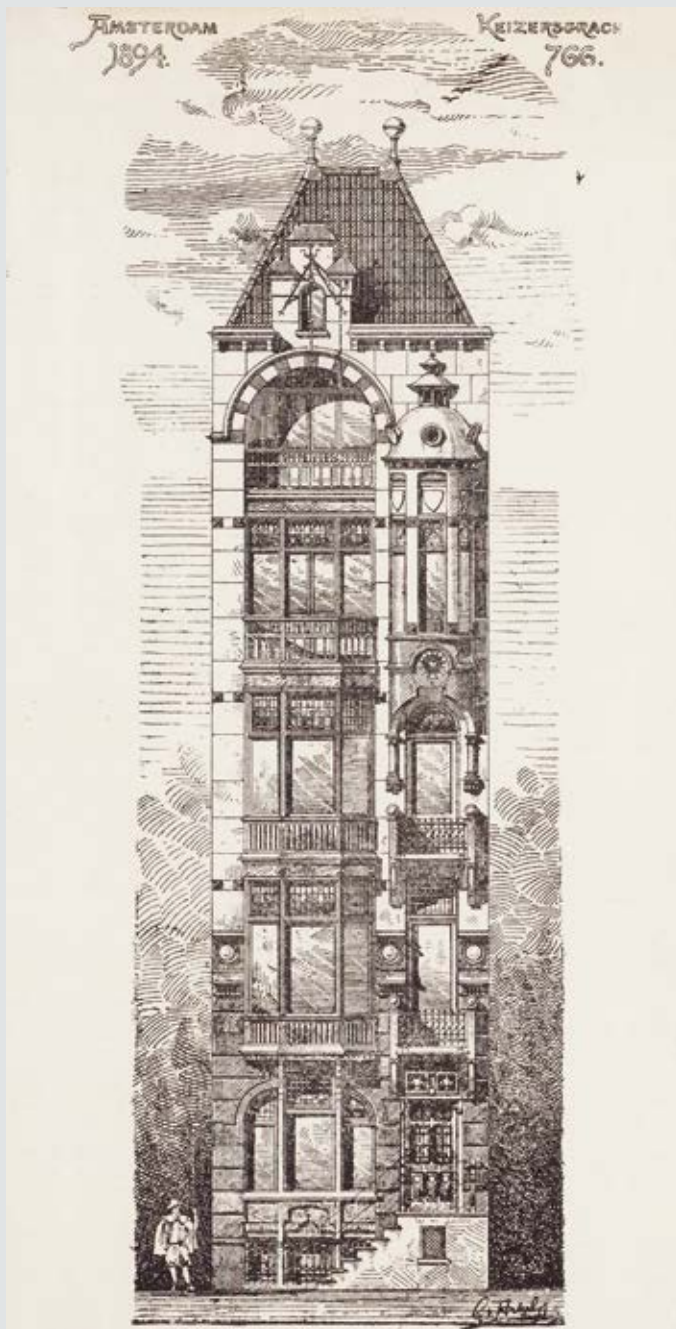
Omstreeks 1894 begon Van Arkel zich aan te sluiten bij de ‘moderne richting’, een nieuwe, Europese bouwstijl die bekend werd onder vele namen, waaronder jugendstil en art nouveau.

De meer sobere Nederlandse variant daarvan wordt vaak aangeduid met Nieuwe Kunst. De omslag is goed te zien aan de panden Keizersgracht 766 (1894) en Spui 15-19 (1895-1896) en de ontwerpen die Van Arkel maakte ten behoeve van een aantal tegeltableaus voor Dam-hotel Damrak en Hotel Palais-Royal (1896).

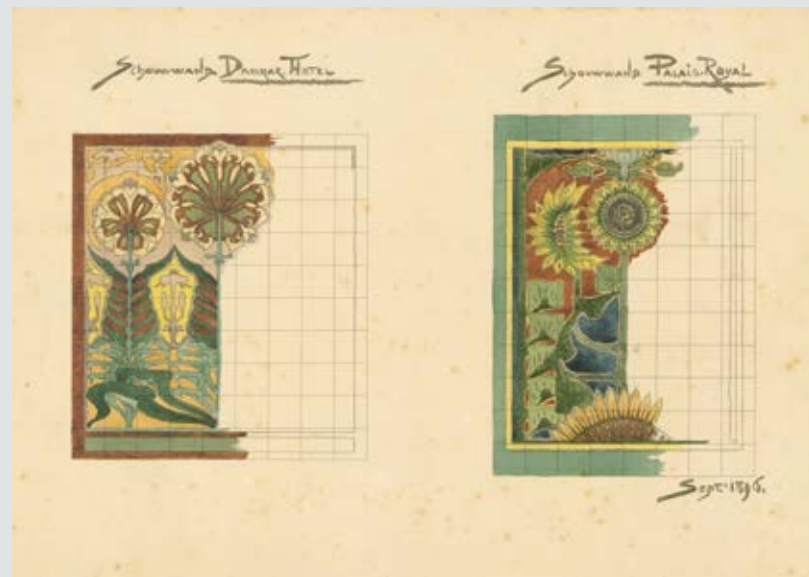
Ook het type opdrachten wijzigde in deze tijd. Behalve woon- en winkelpanden, ontwierp Van Arkel steeds vaker kantoor- en bankgebouwen. Bekende voorbeelden zijn de gebouwen van The Marine Insurance Company aan het Rokin (1901-1902), de Buitenlandsche Bankvereniging aan het Damrak (1903-1904) en de Eerste Hollandsche Levensverzekeringsbank aan de Keizersgracht (1904-1906).

Dit laatste gebouw, dat Van Arkel samen met Herman H. Baanders (1849-1905) ontwierp, kreeg door zijn omvang en extravagante vormgeving veel kritiek te verduren. Nog in 1992 noemden de auteurs van de heruitgave van d’Ailly’s *Historische Gids van Amsterdam* het gebouw ‘een architectonisch misbaksel met opdringerige kleuren en een tegeltableau, waarmede een assurantiemaatschappij een bewijs meende te geven van zijn soliditeit, doch slechts de erbarmelijke slechte smaak van zijn directeurs demonstreerde.’¹³ A.W. Weissman schrijft in Van Arkels necrologie dat in de periode waarin dit verzekeringskantoor gebouwd werd, opdrachtgevers en helpers steeds meer invloed hadden op Van Arkels ontwerpen en dat men bij het beoordelen van deze gebouwen daar rekening mee dient te houden.¹⁴

Aan het eind van de negentiende eeuw toonde Van Arkel ook steeds meer interesse voor de buitenlandse bouwkunst. Hij liet zich hierbij inspireren door de Duits-Zwitserse architectuur, zo-

Ontwerp voor een pand aan de Keizersgracht te Amsterdam, 1894 (collectie SAA).

Ontwerp voor tegeltableaus voor het Dam-Hotel aan het Damrak en Hotel Palais-Royal aan de Paleisstraat, 1896 (collectie HNI).

Sigarenwinkel 'De Transvaalsche Boer', Gasthuismolensteeg, Amsterdam, op reclamekaart uit ca. 1900 (collectie SAA).